

«Ταξίδι στις Βυζαντινές Εκκλησίες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου»

« Η διαδρομή της Πίστης,
η ωραιότερη απ' όλες τις διαδρομές»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Χαιρετισμός της Διευθύντριας
- Το πρόγραμμά μας
- Πρόλογος
- 1η περιήγηση Περιοχή Σολεάς
 - α)Νικητάρι - Παναγία της Ασίνου ή Φορβιώτισσα
 - β)Γαλάτα - Παναγία η Ποδύθου
 - γ)Κακοπετριά - Άγιος Νικόλαος της Στέγης
- 2η περιήγηση Περιοχή Μαραθάσας
 - α) Καλοπαναγιώτης - Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή και Εικονοφυλάκιο
 - β) Μουτουλλάς - Εκκλησία Παναγίας
 - γ) Πεδουλάς - Αρχάγγελος Μιχαήλ και Εκκλησιαστικό Μουσείο
- 3η περιήγηση - Περιοχή Πιτσιλίας
 - α)Λαγουδερά - Μονή Παναγίας του Άρακα
 - β) Πλατανιστάσα - Σταυρός του Αγιασμάτι
- Επίλογος
- Βιβλιογραφία

Για την παρούσα έκδοση και την πολυμεσική εφαρμογή εργάστηκαν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

Αλεξάνδρου Γεωργία	Γ1
Ιακώβου Μαρία	Γ1
Καλλίνου Δήμητρα	Γ1
Κρασιάς Ιωάννης	Γ1
Παναγιώτου Παναγιώτης	Γ1
Πίκολος Λούκας	Γ1
Αντωνίου Μαρία	Γ2
Βρόντης Παρασκευάς	Γ2
Κλειτίδου Μαριάμ	Γ2
Νεάρχου Νεάρχος	Γ2
Ευαγγελία Ξενοφώντος	Α2
Πολυβίου Ελένη	Γ2
Στυλιανού Ελένη	Γ2
Χαριλάου Ερατώ	Γ2
Χριστοδούλου Λουΐζα	Γ2
Χρυσάνθου Ραφαέλλα	Γ2
Πολυκάρπου Μαρία	Β1
Πορφυρίου Κωνσταντίνος	Α1
Σωκράτους Αντρέας	Β1
Ανδρέου Βαρβάρη	Β2
Δημητρίου Χριστίνα	Β2
Νεάρχου Ανθούλα	Β2
Παπανδρέου Αλεξία	Β2
Παπανεοφύτου Βαρβάρη	Β3
Παπαπέτρου Χριστιάνα	Β2
Τήλλυρου Έλενα	Β2
Σάββα Μαρία	Β2
Χριστοδούλου Αλεξάνδρα	Β2
Δημητρίου Παναγιώτα	Β4
Κακουλλή Ραφαέλλα	Β4
Μυλόρδου Ελένη	Β3

Γενική επιμέλεια:

Αντρέας Ιωάννου (Θεολόγος)

Διόρθωση Επιμέλεια Κειμένων:

Χαραλάμπους-Χριστοφή Αντρούλα,

Β.Δ.Α΄ (Φιλολόγος)

Μιχαήλ Στυλιανού Αιμιλία (Φιλολόγος)

Μαραθεύτου Κλεονίκη (Φιλολόγος)

Πέτρου Παρασκευή (Φιλολόγος)

Επιμέλεια Πολυμεσικής Εφαρμογής:

Ανδρέου Πηνελόπη (Πληροφορικής)

Χριστοδούλου Κλειώ (Μαθηματικός)

Σχεδιασμός Βιβλιαρίου:

Αλεξάνδρα Αχιλλέως

(Achilleos.alex@yahoo.com)

Χαιρετισμός της Διευθύντριας

Με μεγάλη χαρά και ικανοποίηση χαιρετίζω τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και μαθητών του σχολείου μας, στο Πρόγραμμα Μαθητικών Θρησκευτικών Περιηγήσεων, «Συνοδοιπόροι στα ιερά προσκυνήματα του τόπου μας». Η επιμελημένη εργασία τους με τίτλο «Ταξίδι στις Βυζαντινές Εκκλησίες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου», αντικατοπτρίζει το αποτέλεσμα συντονισμένης και συλλογικής προσπάθειας και εργασίας που μαρτυρεί ζήλο, όρεξη και μεράκι για δημιουργική προσφορά.

Συγχαίρω θερμά όλους τους συντελεστές, που αφιέρωσαν κόπο και χρόνο για να γίνει πραγματικότητα η παρούσα έκδοση. Ιδιαίτερα, όμως, συγχαίρω τον καθηγητή, Θεολόγο, Αντρέα Ιωάννου, που ενέπνευσε τα παιδιά, καθώς και τα ίδια τα παιδιά, που με τις περιηγήσεις και τις εργασίες τους έδωσαν ζωντάνια και πνοή στις σελίδες αυτού του περιοδικού, ταξιδεύοντας τους αναγνώστες του στις πανέμορφες βυζαντινές Εκκλησίες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου.

Ευχαριστώ από τα βάθη της ψυχής μου και εύχομαι σε όλους κάθε καλό.

Δέσποινα Παπαγιάννη

Διευθύντρια

Το πρόγραμμά μας

Το σχολικό έτος 2016-2017 μας δόθηκε η ευκαιρία να συμμετάσχουμε σε μια καινοτόμο δράση, αναλαμβάνοντας το πρόγραμμα με τίτλο «Ταξίδι στις μεταβυζαντινές Εκκλησίες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου».

Οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, ξεκίνησαν το ταξίδι της γνώσης και της εξερεύνησης των Βυζαντινών εκκλησιών της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου, σύμφωνα με πρόγραμμα που καταστρώθηκε από τους ίδιους, σε συνεργασία με τους υπεύθυνους καθηγητές τους. Μετά από επιτόπια έρευνα οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους και να εξαγάγουν τα συμπεράσματά τους.

Σκοπός ήταν να γνωρίσουν και να εντοπίσουν οι μαθητές μας την πληθώρα δειγμάτων της βυζαντινής τέχνης που διασώζονται στους ναούς (αρχιτεκτονική δομή, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, τεχνοτροπίες κτλ.), να αντιληφθούν την υψηλή αισθητική τους αξία και συγχρόνως να εντάξουν τα ανεκτίμητα αυτά μνημεία στον χρόνο και τον χώρο, καταγράφοντας τοπικά στοιχεία, που διαμορφώθηκαν από ιστορικούς, γεωλογικούς και κλιματολογικούς παράγοντες. Πρόκειται για εκκλησιαστικά μνημεία της υπαίθρου, που έχουν παγκόσμια ακτινοβολία και διαχρονική αξία.

Ακόμα, επιθυμία μας ήταν να εισαγάγουμε τους μαθητές στην ιδέα του θρησκευτικού τουρισμού. Παράλληλα, να απαντήσουν σε ερωτήματα που τέθηκαν από τους ίδιους προς προβληματισμό. Γιατί ο Εκπαιδευτικός Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών(UNESCO) ενέταξε αυτές τις εκκλησίες στον κατάλογο των προστατευόμενων; Γιατί επισκέπτονται οι τουρίστες την Κύπρο; Γιατί οι Εκκλησίες αυτές έχουν τόσους πολλούς επισκέπτες;

Συγκεκριμένα, οι μαθητές συνέλεξαν πληροφορίες για τα εξής: Ιερά Μονή Παναγίας της Φορβιώτισσας (ή Ασίνου) στο Νικητάρι, Ιερά Μονή Παναγίας της Ποδύθου στη Γαλάτα, Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά, Ιερά Μονή Οσίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, Εκκλησία Παναγίας του Μουτουλλά στον Μουτουλλά, Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά, Ιερά Μονή Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά, Ιερά Μονή Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι στην Πλατανιστάσα.

Επιστέγασμα της όλης προσπάθειας και συλλογικής εργασίας των μαθητών μας είναι το μικρό αυτό εγχειρίδιο που έχετε στα χέρια σας αλλά και η πολυμεσική εφαρμογή με τις ζωντανές αφηγήσεις και το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που εξασφάλισαν κατά την έρευνά τους.

Αντρέας Ιωάννου
Θεολόγος

Πρόλογος

Η Κύπρος, παρά τη μικρή της γεωγραφική έκταση, είναι εξαιρετικά πλούσια σε μνημεία της Βυζαντινής περιόδου, από τον 11^ο μέχρι και τον 19^ο αιώνα. Λόγω αυτής της μεγάλης κληρονομιάς, με την υψηλή

καλλιτεχνική της αξία και τα λαμπρά τοιχογραφημένα της σύνολα, θεωρείται παγκόσμιας εμβέλειας, γι' αυτό και η UNESCO έχει ανακηρύξει δέκα (10) από τις εκκλησίες του Τροόδους ως μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Οι εκκλησίες αυτές βρίσκονται όλες στην οροσειρά του Τροόδους σε μια σχετικά μικρή γεωγραφικά περιοχή.

Οι βυζαντινές εκκλησίες της περιοχής του Τροόδους, που χρονολογούνται από τα μέσα ως τα τέλη της βυζαντινής περιόδου (αρχές 11^{ου} - αρχές 16^{ου} αιώνα), αποτελούν εξαιρετική μαρτυρία του βυζαντινού

πολιτισμού στο νησί και σημαντικά μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της υπαίθρου, τα οποία διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση. Δίρριχες ξύλινες στέγες με αγκιστρωτά κεραμίδια τοπικής παραγωγής προστατεύουν τις εκκλησίες από την βροχή και τα χιόνια. Το εσωτερικό, και σε αρκετές περιπτώσεις τμήματα των εξωτερικών όψεων των εκκλησιών, είναι διακοσμημένα με τοιχογραφίες. Επιπρόσθετα, η τέχνη των εκκλησιών αυτών περιέχει στοιχεία που αποδεικνύουν τη σχέση ανατολικής και δυτικής χριστιανικής τέχνης.

Οι μονές και οι εκκλησίες της πρώτης καταγραφής το 1985 ήταν: Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου της Στέγης στην Κακοπετριά, Ιερά Μονή Οσίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, Ιερά Μονή Παναγίας της Φορβιώτισσας (ή Ασίνου) στο Νικητάρι, Ιερά Μονή Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά, Εκκλησία Παναγίας του Μουτουλλά στον Μουτουλλά, Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά, Ιερά Μονή Παναγίας της Ποδύθου στη Γαλάτα, Ιερά Μονή Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι στην Πλατανιστάσα, Εκκλησία Τιμίου Σταυρού στο Πελένδρι και της δεύτερης καταγραφής το 2001 η Εκκλησία Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Παλαιχώρι.

1η ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ *Περιοχή Σολέα*

Νικητάρι (Παναγία της Ασίνου ή Φορβιώτισσα)
Γαλάτα (Παναγία της Ποδύθου)
Κακοπετριά (Άγιος Νικόλαος της Στέγης)

Εκκλησία Παναγίας Ασίνου, Νικητάρι, 1105/1106 μ.Χ.

Τοποθεσία

Είναι κτισμένη στις βόρειες υπώρειες της οροσειράς του Τροόδους, 3 χιλιόμετρα Νοτιοδυτικά του χωριού Νικητάρι, στην επαρχία Λευκωσίας.

Ονομασία - Παράδοση

Τα επώνυμα του μοναστηρίου έχουν διαφορετικές προελεύσεις. Το πρώτο, της Ασίνου, προέρχεται από διαλυμένο αρχαίο οικισμό, που έφερε την ονομασία Ασίνη και φαίνεται πως άκμασε σε παραπλήσιο με τη Μονή μέρος. Η μικρή πολιτεία Ασίνη, σύμφωνα με την παράδοση, ιδρύθηκε από τους Αχαιοούς, ύστερα από την άφιξή τους στο νησί (1500 -1100 π.Χ.) και της δόθηκε αυτή η ονομασία, την οποία έφεραν τρεις συνολικά πολιτείες στην πατρίδα τους την Πελοπόννησο. Αναφορικά με το δεύτερο επώνυμο Φορβιώτισσα, δίνονται τρεις εξηγήσεις. Η πρώτη αποδίδεται σε γειτονικό οικισμό που ονομαζόταν Φορβιός, η δεύτερη στο φυτό ευφόρβιο (γαλόχορτο) το οποίο αφθονεί στην περιοχή και η τρίτη στα φόρβια, δηλαδή τα άλογα. Πάνω σε εικόνα που υπάρχει στο ναό της Φορβιώτισσας, μια επιγραφή αναφέρεται σε κάποιον Καλλία θεραπευτή αλόγων, ο οποίος δώρισε την εικόνα στη Μονή.

Ίδρυση

Σε επιγραφή που χρονολογείται στα 1105/6 που βρίσκεται πάνω από τη νότια είσοδο του ναού, αναφέρεται ότι κτήτορας της Μονής ήταν ο Μάγιστρος Νικηφόρος Ισχύριος, μετέπειτα μοναχός Νικόλαος, ο οποίος, μετά τον θάνατο της γυναίκας του, έλαβε Θείο μήνυμα. Η ίδρυση της Μονής χρονολογείται στα 1099, ενώ συνεχίζει να λειτουργεί και κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αιώνα οπότε εγκαταλείπεται.

Αρχιτεκτονική

Η εκκλησία αποτελείται από δύο μέρη: τον μονόκλιτο καμαρόσκεπο κυρίως ναό και τον νάρθηκα, ο οποίος προστέθηκε κατά το δεύτερο μισό του 12^{ου} αιώνα. Οι πλαϊνοί τοίχοι του νάρθηκα απολήγουν σε αψίδα, (θεωρείται επίδραση της Κωνσταντινούπολης). Ήδη από τον 12^ο αιώνα ο ναός ήταν καλυμμένος με μια δεύτερη ξύλινη στέγη, στρωμένη με επίπεδα αγκιστρωτά κεραμίδια. Σήμερα δεν σώζονται ίχνη από τα υπόλοιπα μοναστηριακά κτίσματα.

Τοιχογραφίες

Το εσωτερικό του ναού τοιχογραφήθηκε το 1105/6, ενώ ο νάρθηκας διακοσμήθηκε αμέσως μετά την οικοδόμησή του. Γύρω στο τέλος του 13^{ου} ή τις αρχές του 14^{ου} αιώνα ξανακτίστηκε η αψίδα και επαναδιακοσμήθηκε ο νάρθηκας, με αποτέλεσμα οι τοιχογραφίες που σώζονται σήμερα να ανήκουν σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους. Οι σημαντικότερες είναι εκείνες της αρχικής φάσης, οι οποίες διακρίνονται για τον ρυθμό και την αρμονία των χρωμάτων, τη συγκρατημένη έκφραση και την ευγένεια καθώς και το ρυθμό στις κινήσεις των προσώπων. Εκφράζουν τις νέες τάσεις της Κομνηνίας ζωγραφικής και οι ειδικοί πιστεύουν ότι είναι από τις λίγες τοιχογραφίες που απηχούν την τέχνη της Κωνσταντινούπολης, πιθανό μέρος καταγωγής του ζωγράφου. Η επίδραση της πρωτεύουσας εξηγείται από το γεγονός ότι ο τότε αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός (1081-1118) κατέστησε την Κύπρο τη σημαντικότερη στρατιωτική βάση της νοτιοανατολικής Μεσογείου, λόγω των γεωπολιτικών συνθηκών της εποχής.

Από τις αρχικές τοιχογραφίες σώζονται μόνο εκείνες στο ανατολικό και δυτικό μέρος του ναού, μεγάλο μέρος του ιερού και μερικές άλλες που σώζονται κάτω από το στρώμα του 14^{ου} αιώνα, όπως η Κοίμηση της Θεοτόκου, η Ανάληψη και η Μετάληψη των Αποστόλων. Η παλαιότερη τοιχογραφία του νάρθηκα, που φαίνεται να ανήκει στην πρώτη φάση του 1105/6, είναι η Παναγία η Φορβιώτισσα. Σπαράγματα της αρχικής διακόσμησης του νάρθηκα, γύρω στο 1200, σώζονται κάτω από τα νεότερα στρώματα του 1332/3. Αξιόλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναθηματική τοιχογραφία που χρονολογείται τον 13^ο αιώνα του Νικηφόρου Καλλία, η οποία εικονίζει τον Άγιο Γεώργιο έφιππο στη νότια αψίδα του νάρθηκα, όπου σώζονται και άλλες μορφές δωρητών. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η τοιχογραφία της Παναγίας με Φράγκους δωρητές, που κοσμεί το τεταρτοσφαίριο της νότιας αψίδας του νάρθηκα, στο οποίο η γυναίκα δωρήτρια φορεί μαύρο μακρύ πέπλο. Είναι τύπος ενδύματος που εισήχθη στην Κύπρο από δυτικοευρωπαϊκής καταγωγής πρόσφυγες από τη Συρία, μετά την πτώση της Άκκρας το 1291. Στην εκκλησία σώζονται και μερικές μεταγενέστερες τοιχογραφίες, όπως ο Χριστός Εμμανουήλ μέσα σε Ποτήριο, στο Ιερό του ναού που χρονολογείται τον 17^ο αιώνα.

Παναγιυρίζει την Τρίτη της Λαμπρής

Αλεξάνδρου	Γεωργία	Γ1
Ιακώβου	Μαρία	Γ1
Καλλίνου	Δήμητρα	Γ1
Παναγιώτου	Παναγιώτης	Γ1
Πίκολος	Λούκας	Γ1

Όνομασία

Η προέλευση του επώνυμου «Ποδύθου» δεν έχει πλήρως εξακριβωθεί, γι' αυτό δόθηκαν υποθετικά κάποιες επεξηγήσεις, μεταξύ των οποίων και η ακόλουθη, από το ζεύγος Ανδρέα και Ιουδήθ Στυλιανού, στην μελέτη τους «Η Μονή Ποδύθου παρά την Γαλάτα», που δημοσιεύτηκε στον ΙΗ' τόμο των «Κυπριακών Σπουδών» (1955).

Η επωνυμία «Ποδύθου ή Ποϋθου», σημαίνει λύσε το υπόδημα εκ των ποδών σου, όπως είπε ο Θεός προς τον Μωυσή, όταν αυτός βρέθηκε μπροστά στο όραμα της Αφλέκτου Βάτου. Αποδύθου το υπόδημά σου θα εξηγούσαν οι ιερείς και οι ιεροκήρυκες εις τους πιστούς, αναλύοντας τους λόγους του Θεού προς τον Μωυσέα. Εξ ου και Παναγία Ποδύθου εις το στόμα του λαού, μέχρι σήμερα».

Ίδρυση

Κτίστηκε το 1502, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που βρίσκεται ψηλά στην εξωτερική πλευρά του δυτικού τοίχου του ναού. Κτήτορες του ναού και της μονής ήταν ο Έλληνας στρατιωτικός Δημήτριος ντε Κορόν και η σύζυγός του Ελένη.

Τοποθεσία

Η εκκλησία της Παναγίας Ποδύθου (Ελεούσας) βρίσκεται ανάμεσα στα ορεινά χωριά Γαλάτα και Σινά- Όρος, κοντά στις όχθες του ποταμού Καρκώτη(Κλάριου), στην κοιλάδα της Σολέας.

Ιστορία

Το μοναστήρι της Ποδύθου είχε επισκεφθεί το 1734 ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, ο οποίος σημείωσε στο οδοιπορικό του ότι, στο παρακείμενο διώροφο πλινθόκτιστο κτήριο διέμεναν δύο μοναχοί. Όπως αναφέρει, το μοναστήρι βρισκόταν κοντά στον κύριο δρόμο, με αποτέλεσμα Τούρκοι περαστικοί να εισέρχονται σ' αυτό και να δημιουργούν πολλά προβλήματα. Λίγα χρόνια μετά την επίσκεψη του Β. Μπάρσκυ, η κινητή και η ακίνητη περιουσία του μοναστηριού καταγράφηκε στους κτηματικούς κώδικες Α' και Β' της Ιεράς Μητροπόλεως Κυρηνείας. Από τις καταγραφές συμπεραίνουμε ότι το μοναστήρι ήταν σχετικά πλούσιο παρά το μικρό αριθμό μοναχών του. Το μοναστήρι αναφέρεται και από τον Αρχιμανδρίτη Κυπριανό το 1788, ως ένα από τα μοναστήρια της Ιεράς Μητροπόλεως Κυρηνείας. Αξιοσημείωτο είναι ότι, ο μεν Μπάρσκυ σημειώνει το ελληνικό όνομα Ποδύθου, ενώ ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός στον κατάλογο των μοναστηριών της Κύπρου, το γράφει ως Ποδίθου. Σε κατάστιχο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου του έτους 1825 αναφέρεται ότι διέμεναν σ' αυτό τουλάχιστον δύο μοναχοί. Στη συνέχεια, παρήκμασε και εγκαταλήφθηκε, μετά τα τραγικά γεγονότα του 1821. Ακολούθως, η κτηματική περιουσία ενοικιάζετο από τη Μητρόπολη Κυρηνείας σε ιδιώτες, όπως τον ιερομόναχο Σωφρόνιο, ο οποίος διέμενε σ' αυτό από το 1842 έως το 1876. Γύρω στα 1850 ο Σωφρόνιος ίδρυσε στο κτήριο του μοναστηριού το πρώτο δημοτικό σχολείο της Γαλάτας και δίδαξε στα παιδιά του χωριού τα πρώτα τους γράμματα. Το ιστορικό αυτό κτήριο σωζόταν μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και αποτυπώθηκε από τον φωτογραφικό φακό του Γεώργιου Σεφέρη.

Αρχιτεκτονική

Ο ναός της Ποδύθου ανήκει στον τύπο του μονόχωρου ξυλόστεγου που καλύπτεται με μεγάλη αμφικλινή στέγη και περιβάλλεται από κλειστή στοά στις τρεις πλευρές του. Αυτός ο τύπος ναού είναι ο χαρακτηριστικότερος στην περιοχή για την περίοδο από τον 13^ο μέχρι και τον 19^ο αιώνα. Ο ναός αυτός είναι σχετικά μεγάλων διαστάσεων και έχει σχήμα ορθογώνιο με ελαφρά προεξέχουσα αψίδα ιερού στα ανατολικά. Αποτελείται από τον κυρίως ναό και κλειστές στοές, οι οποίες προστέθηκαν σε μεταγενέστερη εποχή που τον περιβάλλουν από τη βόρεια, δυτική και νότια πλευρά του. Οι τοίχοι της εκκλησίας είναι κτισμένοι με ακατέργαστους λίθους και λάσπη. Ο βόρειος και νότιος τοίχος εσωτερικά διαπλάθονται με δύο τυφλά τόξα. Στα άκρα των ανατολικών τόξων που βρίσκονται στον χώρο του ιερού, έχουν συμπληρωθεί με τοιχοτοπία και στα τμήματα αυτά έγινε αγιογράφηση. Το δάπεδο του ναού και της δυτικής στοάς είναι στρωμένο με μεγάλα μάρμαρα και τμήματα δαπέδου της νότιας και βόρειας στοάς έχουν οπτόπλινθους. Λόγω της μορφής και του ύψους της στέγης, το δάπεδο των στοών είναι σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό του κυρίως ναού.

Στον κυρίως ναό υπάρχουν τρεις θύρες, η κεντρική στον δυτικό τοίχο και από μια στο μέσο περίπου του βόρειου και νότιου τοίχου. Άλλες τρεις θύρες υπάρχουν σε αντίστοιχες θέσεις στους τοίχους των περιμετρικών κλειστών στοών, οι οποίες έχουν ξύλινα οριζόντια ανώφλια. Τα παράθυρα του ναού είναι πολύ λίγα και μικρών διαστάσεων. Ψηλά στο αέτωμα του ανατολικού τοίχου υπάρχει μικρό ορθογώνιο παράθυρο που διατηρεί το αρχικό του υλοστάσιο. Το άλλο παράθυρο που υπάρχει στο μέσο της αψίδας, ήταν αρχικά ευρύτερο και είχε σχήμα τοξωτό.

Ο κυρίως ναός της εκκλησίας καλύπτεται με διπλή ξύλινη στέγη, την εσωτερική με σανίδωμα και την εξωτερική με κεραμίδια. Επιπλέον, η βόρεια και νότια στοά καλύπτονται από την προέκταση της εξωτερικής στέγης. Με τον τρόπο στέγασης της εκκλησίας δημιουργείται ο σκοτεινός εσωτερικός χώρος. Γι' αυτό τον λόγο, για να φωτιστεί το εσωτερικό του κυρίως ναού, κατά τις επισκευές του 1956 κατασκευάστηκαν τέσσερις αετωματικοί φεγγίτες με τριγωνική μορφή, ανά δύο σε κάθε πλευρά της στέγης. Το 2001 όμως, όταν έγιναν εργασίες από το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου οι φεγγίτες αφαιρέθηκαν και η στέγη επανήλθε στην αρχική της μορφή, επειδή θεωρήθηκε αλλοίωση της γενικής εικόνας του ναού.

Τοιχογραφίες

Ο ναός της Παναγίας της Ποδύθου δεν διακοσμήθηκε ολόκληρος με τοιχογραφίες. Μερικές από τις τοιχογραφίες της Παναγίας της Ποδύθου, όπως ο Απόστολος Πέτρος και Παύλος χρονολογούνται τον 16^ο αιώνα και έχουν χαρακτηριστικά της τεχνοτροπίας της κυπριακής ζωγραφικής, που έχει ονομαστεί «ιταλοβυζαντινή σχολή». Οι τοιχογραφίες καλύπτουν τη δυτική πρόσοψη του ναού και τα τμήματα του εσωτερικού ναού.

Το ιερό βήμα κοσμούν παραστάσεις συναφείς με το μυστήριο της Ενανθρώπισης του Κυρίου, τη θεία ευχαριστία και τη λειτουργία. Στο τεταρτοσφαίριο της αψίδας του ιερού ξεχωρίζουν δύο σκηνές. Η μία σκηνή απεικονίζει τη μορφή της ενθρόνου Θεοτόκου με τον μικρό Χριστό στα γόνατά της, ανάμεσα στους Αρχάγγελους Μιχαήλ και Γαβριήλ. Οι Αρχάγγελοι ντυμένοι με πλούσια κεντημένα ιμάτια, είναι στραμμένοι προς τη Θεοτόκο, κρατώντας κηροπήγια με αναμμένες λαμπάδες και θυμιατήρια. Η Θεοτόκος φορεί ρόδινο χιτώνα και κυανό μαφόριο. Κάθεται σε ξυλόγλυπτο θρόνο με υψηλό ερεισίνωτο, με δίλοβα ανοίγματα στα πλάγια και πατά σε ξύλινο υποπόδιο με κόκκινο μαξιλάρι. Η δεύτερη σκηνή απεικονίζει τη Θεία Μετάληψη των Αποστόλων.

Ο ζωγραφικός διάκοσμος της εκκλησίας συμπληρώνεται με τη μνημειώδη παράσταση της Σταύρωσης στο δυτικό αέτωμα (εσωτερικά) της εκκλησίας. Η Σταύρωση του ναού της Ποδύθου δεν έχει σχέση με τη γνωστή λιτή Σταύρωση της Βυζαντινής παράδοσης. Η σκηνή είναι πολυπρόσωπη και έντονα επηρεασμένη, τόσο εικονογραφικά όσο και τεχνοτροπικά, από τη δυτική ζωγραφική. Πρόκειται μάλλον για ένα θρησκευτικό πίνακα με πολλές επί μέρους λεπτομέρειες ιδιαίτερα αγαπητές στη Δύση και τη Λατινοκρατούμενη Ανατολή, όπως ο Εσταυρωμένος και οι ληστές, οι έφιπποι φραγκοφορεμένοι στρατιώτες, ο στρατιώτης που σπάζει τα σκέλη των ληστών, η Παναγία που σωριάζεται λιπόθυμη, οι στρατιώτες που παίζουν στα ζάρια τον χιτώνα του Χριστού και φιλονικούν μεταξύ τους, η Μαρία η Μαγδαληνή που αγκαλιάζει τη βάση του Σταυρού του Χριστού και τέλος η αινιγματική μορφή του γονυπετούς μοναχού στο νότιο άκρο της σύνθεσης. Με τις τοιχογραφίες της Ποδύθου σχετίζονται και οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου του Ακάθιστου Ύμνου (γνωστό και ως «Λατινικό Παρεκκλήσιο»), που βρίσκεται στη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη. Το 1783 το εικονοστάσι, που φαίνεται αντιμετώπιζε προβλήματα, αφού πρώτα επιδιορθώθηκε, χρυσώθηκε με ενέργειες του Χρύσανθου Οικονόμου της Μονής Ποδύθου.

Ανδρέου Βαρβάρα	B2
Νεάρχου Ανθούλα	B2
Τήλλυρου Έλενα	B2
Παπανδρέου Αλεξία	B2
Παπαπέτρου Χριστιάνα	B2
Παпанεοφύτου Βαρβάρα	B3

Τοποθεσία

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου της Στέγης βρίσκεται σε απόσταση 5 χιλιομέτρων, νότια του χωριού Κακοπετριά στην περιοχή της Σολέας και είναι το μόνο απομεινάρει παλαιού μοναστηριού. Είναι κτισμένη στη δυτική όχθη του ποταμού Κλάριου/Καρκώτη, μέσα σε χαράδρα στους πρόποδες της οροσειράς του Τροόδους, περιτριγυρισμένο από θαυμάσια φυσική ομορφιά. Το μοναστήρι φαίνεται ότι βρισκόταν σε ακμή κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο και κατά τη Φραγκοκρατία, αν κρίνουμε από τις διακοσμήσεις της εκκλησίας και την αφιέρωση σε αυτό από φράγκο ιππότη της μεγάλης εικόνας του Αγίου Νικολάου στα τέλη του 13^{ου} αι. Το μοναστήρι τον 17^ο αι. παράκμασε και στα τέλη του 18^{ου} διαλύθηκε. Το 1735, όταν ο ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ επισκέφτηκε το μοναστήρι, δεν υπήρχαν εκεί μοναχοί.

Ονομασία

Πήρε την ονομασία «της στέγης» τουλάχιστον από τον 13ο αιώνα, λόγω της προσθήκης στην αρχική μιας δεύτερης στέγης με αγκριστρωτό κεραμίδι.

Αρχιτεκτονική

Ο τύπος του ναού είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλλο. Εξαιτίας των επισκευών στον ναό, καταστράφηκαν οι αρχικές του όψεις, οι οποίες ήταν χωρίς νάρθηκα. Στον δυτικό τοίχο προστέθηκε νάρθηκας, στις αρχές 12^{ου} αι., και τον 15^ο αι. ανοίχθηκε η σημερινή βόρεια πόρτα της εκκλησίας. Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου καλύφθηκε με δίριχτη στέγη σκεπασμένη με κεραμίδια, που κρύβει την αρχική σταυρική διάταξη με τρούλο, τέλη 12^{ου} με αρχές 13^{ου} αι. Ο λόγος που τοποθετήθηκε η δεύτερη στέγη είναι για να μην επηρεαστεί ο ναός και οι τοιχογραφίες της από την πτώση χιονιών. Ο ναός είναι κτισμένος με ακατέργαστες πέτρες, τοποθετημένες έτσι ώστε ανάμεσά τους να υπάρχει μεγάλος αρμός. Το εσωτερικό μέρος είναι τοιχογραφημένο με αγιογραφίες οι οποίες είναι επηρεασμένες από ανατολικές και δυτικές τεχνοτροπίες και αυτό συμβαίνει επειδή τοιχογραφήθηκε σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Επιπλέον, στα μεταγενέστερα χρόνια η οικοδόμηση δέχτηκε σοβαρές επεμβάσεις και μετατροπές. Στα ανατολικά καταλήγει σε αψίδα ημικυκλική εσωτερικά και τρίπλευρη εξωτερικά. Έχει μόνο μία είσοδο στο μέσο του δυτικού τοίχου. Πάνω από την είσοδο υπάρχει ημικύκλιο τυφλό τόξο, το οποίο διακοσμείται με φιαλοστόμια. Τα τόξα, τα οποία διακοσμούνται από φιαλοστόμια, ανοίγονται ανάμεσα στα τέσσερα παράθυρα του τρούλλου και το γείσο, στην κορυφή του τυμπάνου όπου επιστέφεται από οπτόπλινθους τοποθετημένους διαγώνια, για να σχηματίζεται οδοντωτή ταινία. Η εκκλησία φωτιζόταν με δύο παράθυρα, το ένα στο νοτιοδυτικό και το άλλο στο βορειοδυτικό διαμέρισμα της εκκλησίας. Υπήρχε ένα δίλοβο παράθυρο στον δυτικό τοίχο, ένα δίλοβο αρχικά ψηλά στον βόρειο τοίχο και ένα τοξωτό παράθυρο στον ημικυκλικό τοίχο της αψίδας.

Τοιχογραφίες

Στον 11^ο αιώνα χρονολογούνται τοιχογραφίες που διακρίνονται για τα αδρά χαρακτηριστικά, την έντονη σχηματική γραμμή, την περιορισμένη χρωματική κλίμακα και ταυτόχρονα τον έντονο ψυχισμό τους, όπως οι σκηνές της Ανάληψης και της Μεταμόρφωσης.

Ο 12^{ος} αιώνας, αντιπροσωπεύεται κυρίως από τη σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας που βρίσκεται στον νάρθηκα και από τις τοιχογραφίες που κοσμούν το νοτιοδυτικό τμήμα της εκκλησίας, από τις οποίες αναφέρονται ενδεικτικά τα Εισόδια της Θεοτόκου. Ο 13^{ος} αιώνας περιλαμβάνει μια επαναζωγράφιση τμημάτων του ναού και του νάρθηκα, όπως τις τοιχογραφίες της Σταύρωσης, της Ανάστασης και των Μυροφόρων.

Ο 14^{ος} αιώνας αντιπροσωπεύεται από τον Παντοκράτορα στον τρούλο, περιβαλλόμενο από Αγγέλους και τους Προφήτες στο τύμπανο. Ορισμένες τοιχογραφίες του νάρθηκα ανήκουν στην ίδια περίοδο. Η αψίδα, η ανατολική και η νότια καμάρα ξαναδιακοσμήθηκαν αυτήν την περίοδο και σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Οι μόνες χρονολογημένες τοιχογραφίες ανήκουν στο τέλος του 1633 και απεικονίζουν ολόσωμους τους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο, κοσμώντας τους πεσσούς που υποβαστάζουν τον τρούλο κοντά στο εικονοστάσιο, του οποίου η κατασκευή τοποθετείται κατά τον 17^ο αιώνα.

Καλοπαναγιώτης (Μονή Αγίου Ιωάννη Λαμπαδιστή και Εικονοφυλάκιο)
Μουτουλλάς (Εκκλησία Παναγίας)
Πεδουλάς (Αρχάγγελος Μιχαήλ και Εκκλησιαστικό Μουσείο).

Μονή Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή, Καλοπαναγιώτης, 11^{ος} αιώνας μ.Χ.

Τοποθεσία

Η μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή βρίσκεται σε κεντρική περιοχή της οροσειράς του Τροόδους, στην κοιλάδα της Μαραθάσας. Είναι κτισμένη στην ανατολική όχθη του ποταμού Σέτραχου στο χωριό Καλοπαναγιώτης.

Ιστορική ένταξη

Μετά τον θάνατο του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή κτίστηκε από τους γονείς του μικρός ναός, δίπλα από τον ναό του Αγίου Ηρακλείδιου, όπου ο Άγιος Ιωάννης είχε ασκητέψει για τρία χρόνια. Στον ναό βρίσκεται και ο τάφος του Αγίου.

Λειτουργούσαν τρεις ναοί, οι οποίοι σώζονται μέχρι σήμερα και οι οποίοι έτυχαν κάποιων αλλαγών, ώστε να αποτελούν ενιαίο χώρο. Οι ναοί κτίστηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και ο κάθε ναός ήταν αφιερωμένος σε ξεχωριστό Άγιο. Ο πρώτος αφιερώθηκε στον Άγιο Ηρακλείδιο και σύμφωνα με μαρτυρίες Βυζαντινολόγων και άλλων μελετητών κτίστηκε μεταξύ του 9^{ου} και 10^{ου} αιώνα. Ο δεύτερος αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη τον Λαμπαδιστή υπολογίζεται ως έργο του 10^{ου} και 11^{ου} αιώνα. Οι δύο αυτοί ναοί επικοινωνούν μεταξύ τους με μια μεγάλη αψίδα, η οποία θεωρείται κατασκευή του 17^{ου} αιώνα, ενώ προηγουμένως η επικοινωνία γινόταν από μια χαμηλή πόρτα.

Ο τρίτος ναός, όχι αυτός που σώζεται σήμερα, ήταν παρεκκλήσι των Λατίνων, αφιερωμένος στον «Ακάθιστο». Το μοναστήρι του Λαμπαδιστή πιστεύεται πως κτίστηκε ανάμεσα τον 12^ο και 13^ο αιώνα, δηλαδή την εποχή που οικοδομήθηκαν οι δυο πρώτοι ναοί. Από τα πρώτα μοναχικά κελιά διατηρούνται πέντε ισόγεια, κτισμένα στη δυτική πτέρυγα. Στο ένα από αυτά υπάρχει μια μεγάλη κρύπτη, η οποία δε γίνεται εύκολα αντιληπτή.

Το μοναστήρι του Λαμπαδιστή συνέβαλε ουσιαστικά στην πνευματική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής Μαραθάσας, σε καιρούς μάλιστα δύσκολους, τότε που ο τόπος στέναζε κάτω από τον βαρύ ζυγό των ξένων κατακτητών.

Παράδοση

Ο Άγιος Ιωάννης ο Λαμπαδιστής προς τιμή του οποίου αφιερώθηκε το ιερό κτίσμα, γεννήθηκε στο χωριό της Σολιάς Λαμπαδού, ή Λαμπάδα ή και Λαμπαδιστός και έζησε κατά τον 10^ο αιώνα.

Ο Ιωάννης ήταν μοναχοπαίδι του ιερέα Κυριάκου και της πρεσβυτέρας Άννας. Από μικρός αφιερώθηκε στη μελέτη και τη σπουδή των ιερών γραμμάτων. Στα εφηβικά του χρόνια, χωρίς τη συγκατάθεσή του, φαινόμενο πολύ συνηθισμένο εκείνη την εποχή, οι γονείς του τον αρραβώνιασαν με πλουσιοκόρη της περιοχής. Σύντομα όμως, ο θεοφιλής νέος θέλησε να διαλύσει τον αρραβώνα του, γιατί εκείνο που πραγματικά ζητούσε και διψούσε ήταν η πνευματική του ένωση με τον Νυμφίο Χριστό. Η πράξη του δεν άρεσε στους γονείς της κοπέλας, οι οποίοι με δόλια μέσα, με τη συνεργασία ενός μάγου, κατάφεραν να τον τυφλώσουν. Ο τυφλός πια δεκαοκτάχρονος έφηβος αναχώρησε από το σπίτι του και κατευθύνθηκε προς την κοιλάδα της Μαραθάσας, εκεί όπου βρισκόταν το μοναστήρι του Αγίου Ηρακλείδιου, μέσα στο οποίο αποφάσισε να ζήσει την υπόλοιπη ζωή του ως ασκητής. Σύντομα ο λαμπρός αθλητής των ιερών και πνευματικών αγωνισμάτων, αξιώθηκε θείων δωρεών και χαρισμάτων, δια μέσου των οποίων θεράπευσε όσους ασθενείς κατέφευγαν κοντά του με πραγματική πίστη στον Αληθινό Θεό. Ιδιαίτερα, ο Άγιος Ιωάννης έδιωχνε τα δαιμόνια, που φώλιαζαν στις ψυχές των πονεμένων συνανθρώπων του.

Πριν αποβιώσει και για λίγες μέρες τα μάτια του άρχισαν να βλέπουν το φως και πάλι. Οι μοναχοί τον έθαψαν μέσα στον ναό του Αγίου Ηρακλείδιου και αργότερα έχτισαν νέο ναό, δίπλα στον πρώτο και τον αφιέρωσαν στον Άγιο Ιωάννη τον Λαμπαδιστή.

Αρχιτεκτονική

Το συγκρότημα των κτηρίων, όπως σώζεται σήμερα, είναι το αποτέλεσμα πολλών οικοδομήσεων και επεμβάσεων που ανάγονται σε διάφορες περιόδους.

Το καθολικό, το νοτιότερο κτήριο του συγκροτήματος, ανήκει στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο και χρονολογείται στον 11^ο αιώνα. Κατά τον 12^ο αιώνα προστέθηκε στη βόρεια του πλευρά, πάνω από τον τάφο του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, ένα καμαροσκέπαστο ομώνυμο παρεκκλήσιο. Αυτό κατέρρευσε και ξανακτίστηκε, σχεδόν εξολοκλήρου, τον 18^ο αιώνα. Στα μέσα του 15^{ου} αιώνα κτίστηκε στα δυτικά και των δύο προηγούμενων κτισμάτων, ένας κοινός νάρθηκας.

Κατά το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα προστέθηκε στα βόρεια του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη, ένα καμαροσκέπαστο παρεκκλήσιο, γνωστό ως το «λατινικό» παρεκκλήσιο, λόγω της υπόθεσης που ανέφερε ότι κτίστηκε για τις λατρευτικές ανάγκες των Λατίνων. Σε άγνωστη χρονική στιγμή, μεταξύ του 15^{ου} και των αρχών του 18^{ου} αιώνα, ολόκληρο το συγκρότημα καλύφθηκε από μια τεράστια ξύλινη στέγη με επίπεδα αγκιστρωτά κεραμίδια. Έτσι, ο τρισυπόστατος αυτός ναός απέκτησε εξωτερικά την όψη ενός μεγάλου ξυλόστεγου κτηρίου.

Τοιχογραφίες

Ο ζωγραφικός διάκοσμος της μονής του Αγίου Ιωάννου του Λαμπαδιστή ακολουθεί τις διάφορες αρχιτεκτονικές αυτές φάσεις.

Η ασίδα του Ιερού Βήματος του καθολικού του Αγίου Ηρακλειδίου, όπως και μερικά άλλα σημεία, σώζουν σπαράγματα τοιχογραφιών του 11^{ου} και 12^{ου} αιώνα. Ο υπόλοιπος ναός είναι διακοσμημένος με τοιχογραφίες που χρονολογούνται τον 13^ο και 14^ο αιώνα. Αυτές αποτελούν ένα σημαντικό σύνολο και περιλαμβάνουν μερικές σπάνιες παραστάσεις, όπως εκείνη του Αγίου Μανδηλίου στον βόρειο πεσσό του τρούλου.

Η διακόσμηση του νάρθηκα είναι μεταγενέστερη και αποτελεί, σύμφωνα με επιγραφή, έργο Κωνσταντινουπολίτη ζωγράφου που κατέφυγε στην Κύπρο μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης στα 1453. Οι τοιχογραφίες αυτές ακολουθούν τα ρεύματα της πρωτεύουσας, δεν είναι όμως ιδιαίτερα ποιοτικές. Αντιθέτως, οι τοιχογραφίες του «λατινικού» παρεκκλησίου που χρονολογούνται γύρω στα 1500, εντάσσονται στην «ιταλοβυζαντινή» τεχνοτροπία, η οποία συνδυάζει βυζαντινά στοιχεία με αντίστοιχα της ιταλικής τέχνης της Αναγέννησης. Πρόκειται στην ουσία για το πληρέστερο τοιχογραφικό σύνολο αυτής της τεχνοτροπίας που σώζεται στην Κύπρο. Το «λατινικό» παρεκκλήσιο, αν πράγματι είναι τέτοιο, υποδεικνύει τη συνύπαρξη των δύο δογμάτων κάτω από την ίδια στέγη, γεγονός που αντικατοπτρίζει την κατάσταση ανεκτικότητας που επικρατούσε στο νησί, μετά και την ενωτική σύνοδο της Φερράρας-Φλωρεντίας του 1439.

Αξιοσημείωτο είναι το ξύλινο τέμπλο του ναού του Αγίου Ηρακλειδίου, το οποίο φέρει γραπτή διακόσμηση που μιμείται οικόσημα και χρονολογείται στον 13^ο-14^ο αιώνα. Πρόκειται για το αρχαιότερο σωζόμενο ξύλινο τέμπλο της Κύπρου. Αξίζει ακόμη να αναφερθεί ότι, στο παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, σώζεται η κάρα του Αγίου, μέσα σε αργυρεπίχρυση λειψανοθήκη, τοποθετημένη σε ειδική κόγχη. Στον τοίχο, πάνω από τη λειψανοθήκη, σώζονται πολλές υπογραφές επώνυμων και ανώνυμων προσκυνητών και περιηγητών που πέρασαν κατά καιρούς από τη μονή.

Εκτός από το συγκρότημα των εκκλησιών, σώζονται και άλλα μοναστικά κτήρια που περιλαμβάνουν κελιά, βοηθητικούς χώρους και ένα ελαιοτριβείο.

Πανηγυρίζει την 4η Οκτωβρίου

Πολυκάρπου Μαρία Β1
Χριστοδούλου Αλεξάνδρα Β2
Δημητρίου Παναγιώτα Β4
Κακουλλή Ραφαέλλα Β4
Νεάρχου Νεάρχος Γ2

Εκκλησία Παναγίας, Μουτουλλάς, 1280 μ.Χ.

Τοποθεσία

Στην κοιλάδα της Μαραθάσας, στους πρόποδες του Τροόδους στον Μουτουλλά.

Ίδρυση

Σύμφωνα με κτητορική επιγραφή, χτίστηκε και διακοσμήθηκε με δαπάνη του Ιωάννη του Μουτουλλά και της συζύγου του Ειρήνης το 1280. Η επωνυμία του ναού οφείλεται στο «επίθετο» του κτήτορα Ιωάννη Γερακιώτη ή Ιωάννη Μουτουλλά.

Αρχιτεκτονική

Μικρή, ξυλόστεγη με μεταγενέστερο νάρθηκα σε σχήμα L που καλύπτει τη βόρεια και δυτική ορθογώνια πλευρά της εκκλησίας, η οποία καταλήγει στα ανατολικά σε ημικυκλική αψίδα. Ο τύπος αυτός της εκκλησίας, με ισχυρά επικλινή δίρριχτη στέγη, που καλύπτεται με επίπεδα κεραμίδια, είναι χαρακτηριστικός της οροσειράς του Τροόδους, λόγω της εύκολης και φτηνής κατασκευής του. Οι τοίχοι είναι χτισμένοι με ακανόνιστους λίθους και η στέγη από ξύλο της περιοχής.

Τοιχογραφίες

Η ταυτότητα του ζωγράφου που τοιχογράφησε την εκκλησία είναι άγνωστη. Αντλεί την εικονογραφία του από την ντόπια ζωγραφική παράδοση του 11ου κυρίως αιώνα, χωρίς να μένει ανεπηρέαστος από την τέχνη της εποχής του. Η τεχνοτροπία του ξεχωρίζει για την έντονη ανατολική επίδραση που δέχεται και την επίδραση της λεγόμενης «Σταυροφορικής» ζωγραφικής, που αναπτύσσεται κυρίως στην Παλαιστίνη από δυτικούς ζωγράφους, που ήταν εγκατεστημένοι στα κρατίδια που ίδρυσαν οι Σταυροφόροι. Οι κακές αναλογίες, τα μεγάλα κεφάλια, δυσανάλογα με τα σώματα, η γραμμικότητα συνδυασμένη με την περιορισμένη χρωματική κλίμακα, η αστάθεια στις κινήσεις, τα μεγάλα ορθάνοικτα μάτια με έντονα τονισμένη την κόρη, χαρακτηρίζουν τις τοιχογραφίες αυτές. Απουσιάζουν σχεδόν τελείως η διαβάθμιση των χρωμάτων, το πλάσιμο και η απόδοση των όγκων και της τρίτης διάστασης. Παρά τις αδυναμίες αυτές, η γενική εντύπωση είναι ευχάριστη και οι τοιχογραφίες είναι χαρακτηριστικό δείγμα της ζωγραφικής ενός ολόκληρου κόσμου, κατά το τέλος του 13ου αιώνα.

Δεν είναι απόλυτα γνωστό πότε προστέθηκε ο νάρθηκας. Ίσως μετά τη διακόσμηση της εξωτερικής πλευράς του βόρειου τοίχου στις αρχές του 16ου αιώνα, αν και τοιχογραφίες κάπως προγενέστερες υπάρχουν και στην εξωτερική του δυτικού τοίχου, εκατέρωθεν της δυτικής εισόδου. Η προέκταση της στέγης της εκκλησίας καλύπτει τον νάρθηκα και τις τοιχογραφίες της εξωτερικής πλευράς των τοίχων. Η εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου της εκκλησίας με την πολυπρόσωπη σκηνή της Μέλλουσας Κρίσης, διακοσμήθηκε την ίδια περίοδο. Στο ανατολικό άκρο του τοίχου είναι ζωγραφισμένοι οι Επτά Κοιμώμενοι Παῖδες της Εφέσου, μια παράσταση μοναδική για την Κύπρο.

Υπάρχουν σπάνια και πρωτότυπα εικονογραφικά στοιχεία, όπως η παράσταση του καβαλάρη στρατιωτικού Αγίου Χριστοφόρου, το επίθετο «Ο ΚΑΠΠΑΔΟΣ» στον καβαλάρη Άγιο Γεώργιο, τα δύο περιπλεγμένα όρθια φίδια στην παράσταση του Ευαγγελισμού και η τοποθέτηση των δωρητών στον Άγιο.

Μυλόρδου Ελένη	B3
Ξενοφώντος Ευαγγελία	A2
Πορφυρίου Κωνσταντίνος	A1
Σωκράτους Αντρέας	B1

Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Πεδουλάς, 1474 μ. Χ.

Τοποθεσία

Σε υψόμετρο 1090 μέτρων, στη βόρεια πλευρά της οροσειράς του Τροόδου, στην επαρχία Λευκωσίας βρίσκεται ο Πεδουλάς, κεφαλοχώρι της περιοχής Μαραθάσας. Το όνομα Μαραθάσα προέρχεται από τους Λουζινιανούς οι οποίοι κρατούσαν την περιοχή από το 1192-1489 και ήταν γνωστή ως Μαραθάσες ή Μυριανθούσα. Η ονομασία Πεδουλάς, κατά μια άποψη προέρχεται από τη λέξη Πεδιλάς, που σήμαινε κατασκευαστής υποδημάτων. Εντός του πυρήνα της κοινότητας βρίσκεται ένας από τους παλιούς ναούς του χωριού, αυτός του Αρχαγγέλου Μιχαήλ.

Ίδρυση

Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, χτίστηκε και διακοσμήθηκε με δωρεά του ιερέα Βασίλειου Χάμαδου, το 1474. Ο ιερέας εικονίζεται πάνω από την κτητορική επιγραφή, συνοδευόμενος από τη σύζυγο και τις δύο θυγατέρες του. Επιπρόσθετα, προσφέρει ομοίωμα της εκκλησίας στον Αρχάγγελο Μιχαήλ.

Αρχιτεκτονική

Είναι μικρή, ξυλόστεγη, με νάρθηκα σχήματος Γ που καλύπτει τη δυτική και νότια πλευρά της εκκλησίας. Ο νάρθηκας χρησίμευε ως γυναικωνίτης, ενώ οι άνδρες εισέρχονταν στον κυρίως ναό. Η τοιχοδομία ολόκληρου του οικοδομήματος απαρτίζεται, κατά κύριο λόγο, από τοπικούς ημιέξεργους ή ακατέργαστους γκριζόχρωμους ηφαιστειογενείς λίθους, διαφόρων διαμέτρων. Τα ανώφλια των θυρών και των παραθύρων διαμορφώνονται από ξύλινα δοκάρια.

Τοιχογραφίες

Η εκκλησία αυτή είναι από τις λίγες εκκλησίες της Κύπρου που διασώζουν το όνομα του ζωγράφου που τις αγιογράφησε. Πρόκειται για τον Μηνά, που καταγόταν από την περιοχή της Μαραθάσας. Ο Μηνάς ήταν ντόπιος ζωγράφος, γνώστης της Βυζαντινής ζωγραφικής παράδοσης με επιλεκτική πρόσληψη ορισμένων δυτικών εικονογραφικών στοιχείων. Αυτό διαφαίνεται σε μικρολεπτομέρειες ορισμένων σκηνών. Δυο εικόνες του που απεικονίζουν την Παναγία Οδηγήτρια και τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, μεταφέρθηκαν στην Εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στον Πεδουλά για λόγους ασφαλείας.

Στο μικρό, τυφλό τόξο πάνω από τη νότια είσοδο, που αρχικά φαίνεται ότι ήταν η κύρια είσοδος της εκκλησίας, είναι ζωγραφισμένος ο Αρχάγγελος Μιχαήλ στηθαιός, ενώ εκατέρωθεν της εισόδου είναι ζωγραφισμένος ο Χριστός Ζωοδότης και η Θεοτόκος Οδηγήτρια. Ο ζωγράφος ακολουθεί μια εντελώς προσωπική τεχντροπία. Αναλύει, τόσο τα πρόσωπα όσο και το τοπίο, όπου υπάρχει, σε τεθλασμένες γεωμετρικές γραμμές και αρέσκειται πολύ στο κόκκινο χρώμα, το οποίο επίσης αναλύει σε διάφορες αποχρώσεις. Παρά την έλλειψη των ορθών αναλογιών στην απόδοση της ανθρώπινης μορφής, κατορθώνει να τοποθετήσει άνετα τα πρόσωπα και να δώσει ευρύτητα στις σκηνές, χωρίς όμως να κατορθώσει να αποδώσει σωστά τους όγκους και την τρίτη διάσταση.

Παρά τις επιδράσεις που δέχεται, τόσο από την τελευταία Αναγέννηση της Βυζαντινής ζωγραφικής όσο και από τη δυτική τέχνη, ο Μηνάς παραμένει ένας λαϊκός ζωγράφος της εποχής του.

Μερικά μόλις μέτρα δυτικά της εκκλησίας του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα του παλιού δημοτικού σχολείου, φυλάσσονται φορητές εικόνες και άλλα έργα θρησκευτικής κυρίως τέχνης. Αυτά προέρχονται από τις βυζαντινές εκκλησίες της περιοχής του Πεδουλά και χρονολογούνται από τον 13^ο μέχρι τον 20^ο αιώνα.

Κρασιάς Ιωάννης	Γ1
Κλειτίδου Μαριάμ	Γ2
Χαριλάου Ερατώ	Γ2
Χριστοδούλου Λουίζα	Γ2
Χρυσάνθου Ραφαέλλα	Γ2

Λαγουδερά (Μονή Παναγίας του Άρακα)
Πλατανιστάσα (Σταυρός του Αγιασμάτι)

Μονή Παναγίας του Άρακα, Λαγουδερά, 1192 μ.Χ.

Τοποθεσία

Η Ιερά Μονή Παναγίας του Άρακα, βρίσκεται σε κεντρική περιοχή της οροσειράς Τροόδους, στα βορειοδυτικά του χωριού Λαγουδερά, σε δρόμο που οδηγεί στο διπλανό χωριό, Σαράντι.

Ονομασία

Σύμφωνα με αναφορές Κυπρίων λαογράφων, η επωνυμία Άρακας προήλθε από το φυτό Άρακας, το οποίο στα νεότερα χρόνια ονομάστηκε «μαυράχερο». Είναι φυτό πολυετές που παράγει σπόρια, παρόμοια με εκείνα της οροβού (ροβιού) και συναντάται σε αφθονία σε αρκετά μέρη της Πιτσιλιάς.

Ο μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, ο οποίος επισκέφτηκε το μοναστήρι της Παναγίας του Άρακα τον Ιούλη του 1735 δίνει μια άλλη εξήγηση αναφορικά με την επωνυμία του μοναστηρίου, την οποία κατά τα γραφόμενα του, άκουσε από τους μοναχούς που διακονούσαν εκεί κατά την περίοδο της επίσκεψής του. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Μπάρσκυ, η Μονή πήρε το επώνυμο « του Άρακα ή Ιεράκου» για τον εξής λόγο: «κατά τη βυζαντινή περίοδο, ένας πρίγκιπας της βασιλικής οικογένειας της Κύπρου, πήγε στα βουνά παίρνοντας μαζί του κι ένα γυμνασμένο γεράκι για τη σύλληψη πτηνών. Όταν έφτασε στο μέρος όπου αργότερα κτίστηκε το μοναστήρι, το γεράκι έφυγε από τα χέρια του, για να κατατρέξει ένα πτηνό που πετούσε. Στην προσπάθειά του αυτή, το γεράκι μπλέκτηκε μέσα σε ακανθώδεις θάμνους και δυσκολευόταν ν' απελευθερωθεί. Τότε ο πρίγκιπας διέταξε τους συνοδούς του να κόψουν τον θάμνο, για να απελευθερωθεί το κυνηγετικό του γεράκι. Η διαταγή εκτελέστηκε και σαν πέταξε το γεράκι οι συνοδοί βρήκαν μέσα στο θάμνο ένα εικόνισμα της Παναγίας. Ο πρίγκιπας προσκύνησε ευλαβικά την εικόνα και αντιλήφθηκε πως ήταν θέλημα Θεού σε εκείνο το μέρος να κτιστεί εκκλησία και μερικά κελιά, ώστε να δημιουργηθεί μοναστήρι, πράγμα που σύντομα έγινε κι αφιερώθηκε στην Παναγία του Ιέρακος».

Ίδρυση

Πρόκειται για το καθολικό ομώνυμης Μονής που οικοδομήθηκε μέσα στο δεύτερο μισό του 12ου αιώνα, σε μια περίοδο που ο μοναστικός βίος ανθούσε στην Κύπρο. Όταν στα 1735 επισκέφθηκε το μέρος ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, η Μονή βρισκόταν σε παρακμή. Ο Βασίλειος Μπάρσκυ δηλώνει ότι εκεί διαβιούσαν μόλις τρεις μοναχοί. Σύμφωνα με άλλες γραπτές πηγές, το μοναστήρι εξακολούθησε να λειτουργεί μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Σήμερα, εκτός από την εκκλησία, σώζεται και ένα διώροφο μοναστηριακό κτήριο στη βόρεια της πλευρά, το οποίο χρησιμεύει ως κατοικία του ιερέα. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι σαφές ότι η εκκλησία είχε ιδρυθεί ως μοναστήρι. Ενδέχεται να ήταν αρχικά ένα ιδιωτικό παρεκκλήσιο.

Αρχιτεκτονική

Είναι μονόκλιτος ναός με τρούλο, του οποίου η στέγη διαμορφώνεται εξωτερικά σε σχήμα σταυρού. Αργότερα, ίσως μέσα στον 14^ο αιώνα, κατασκευάστηκε μια δεύτερη ξύλινη στέγη καλυμμένη με επίπεδα κεραμίδια, η οποία δημιουργεί στις τρεις πλευρές του ναού, εκτός από τη δυτική, στεγασμένη στοά κλειστή με ξύλινο δικτυωτό. Ο τρούλος καλύπτεται από ξεχωριστή στέγη, σε αντίθεση με άλλες εκκλησίες της οροσειράς του Τροόδους.

Τοιχογραφίες

Σύμφωνα με επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη βόρεια είσοδο του ναού, η εκκλησία διακοσμήθηκε με δαπάνη του Λέοντος Αυθέντη τον Δεκέμβριο του 1192. Ο Αυθέντης πολύ πιθανόν να ήταν κάποιος άρχοντας ή διοικητής του νησιού, γιατί αυτό το όνομα δινόταν από τους Βυζαντινούς σε άτομα της υψηλής τάξης και ιδιαίτερα στους κυβερνήτες των επαρχιών της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Αποτελούν την πιο ολοκληρωμένη σειρά τοιχογραφιών της Μέσης Βυζαντινής περιόδου στην Κύπρο. Χαρακτηριστικά του είναι η ραδινότητα των μορφών, οι οφιοειδείς απολήξεις των πτυχώσεων και των ιματίων, η ζωηρή κίνηση, οι εξαιρετικοί συνδυασμοί των χρωμάτων, οι μανιεριστικές λεπτομέρειες και η καλλιγραφική απόδοση. Περιλαμβάνονται σκηνές όπως ο Παντοκράτορας που περιβάλλεται από τον Θρόνο της Ετοιμασίας, το κατ' εξοχήν σύμβολο της Δευτέρας Παρουσίας και Αγγέλους μέσα σε μετάλλια, οι Προφήτες, ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου και οι Ευαγγελιστές. Επίσης, εικονίζεται ένθρονη η Θεοτόκος με τον Χριστό ανάμεσα σε Αρχαγγέλους και επτά Άγιοι της Κύπρου. Ο εικονογραφικός κύκλος συμπληρώνεται με τις σκηνές της Γεννήσεως του Χριστού, της εις Άδου Καθόδου, της Βάπτισης, της Ανάληψης, των Εισοδίων και της Κοίμησης της Θεοτόκου, καθώς και σειρά από Αγίους. Ξεχωριστή θέση κατέχει στον νότιο τοίχο, κάτω από την Κοίμηση της Θεοτόκου, η Παναγία η Αρακιώτισσα. Οι τοιχογραφίες είναι έργο του ζωγράφου Θεόδωρου Α ψευδή. Οι εικόνες του Χριστού και του Προδρόμου χρονολογούνται τον 16^ο αιώνα.

Τον 17^ο αιώνα ζωγραφίστηκαν διάφοροι Άγιοι στην εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου, ενώ το εικονοστάσιο της εκκλησίας χρονολογείται το 1673 μ.Χ.

Στην αψίδα του ιερού βήματος οι τοιχογραφίες διαφέρουν τεχνοτροπικά από τις άλλες τοιχογραφίες του ναού και πιθανόν να έγιναν από άλλο ζωγράφο.

Πανηγυρίζει την 8^η Σεπτεμβρίου
«Το Γενέθλιον της Υπεραγίας Θεοτόκου».

Δημητρίου Χριστίνα B2
Σάββα Μαρία B2

Τοποθεσία

Ο ναός του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι βρίσκεται στην οροσειρά του Τροόδους, κοντά στο χωριό Πλατανιστάσα στην περιοχή της Πιτσιλιάς, στην αγκαλιά μιας μικρής μαγευτικής καταπράσινης κοιλάδας.

Ονομασία

Σύμφωνα με την παράδοση, μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από του Τούρκους το 1453 και την καταδίωξη και κακομεταχείριση των Ελλήνων και ιδιαίτερα των ρασοφόρων, ένας μοναχός που αρχικά μόναζε κοντά στο χωριό Αγιασμάτι που βρισκόταν ανατολικά της Σμύρνης, εγκατέλειψε την περιοχή και έφτασε στην Κύπρο, όπου αναζήτησε μέρος για να μονάσει. Ο μοναχός είχε μαζί του κι ένα μεγάλο Σταυρό με τον οποίο πορεύτηκε, μέχρι το δάσος «Αδελφοί». Εκεί παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα, σε άγνωστο μέρος, μέχρι που παρουσιάστηκε ένας ευσεβής χριστιανός, ο Πέτρος Πρωτοπαπάς, ο οποίος με συμβουλή του μικρασιάτη μοναχού έκτισε εκεί μοναστήρι. Μέσα στο ναό τοποθετήθηκε ο Σταυρός που έφερε μαζί του ο μοναχός από το χωριό Αγιασμάτι, γι' αυτό και το μοναστήρι ονομάστηκε «Σταυρός του Αγιασμάτι». Ο Βασίλειος Μπάρσκυ υποθέτει πως το επώνυμο «Αγιασμάτι» έχει την προέλευσή του από τη θαυματουργική δύναμη του Σταυρού να μετατρέπει το νερό σε αγίασμα.

Ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, ο οποίος επισκέφθηκε το νησί το 1735, αναφέρει ότι το μοναστήρι ήταν από τότε εγκαταλελειμμένο και διέμεναν εκεί μόνο ένας μοναχός, ο οποίος ήταν και ηγούμενος καθώς και ένας λαϊκός υπηρέτης. Σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, η ονομασία «Αγιασμάτι» προέρχεται από τη λέξη Αγίασμα. Άλλη εκδοχή συνδέει την ονομασία με την περιοχή Αγιασμάτι της δυτικής Μικράς Ασίας, μια τοποθεσία που αναφέρεται σε σχέση με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453. Ένα ενδεχόμενο είναι να κατέφυγαν πρόσφυγες από την περιοχή αυτή στην Κύπρο και να ίδρυσαν λίγο αργότερα ένα μοναστήρι στα βουνά του νησιού, δίνοντάς του το ίδιο όνομα με αυτό της ιδιαίτερης τους πατρίδας. Από τα υπόλοιπα μοναστικά κτίσματα, σώζονται σήμερα μόνο κάποια ερείπια κελιών στο νότιο τμήμα του ναού.

Ίδρυση

Ο ναός πιθανότατα να ιδρύθηκε την τελευταία δεκαετία του 15^{ου} αιώνα και ανήκε σ' ένα μικρό μοναστήρι. Στην εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου, πάνω από την είσοδο, σώζεται επιγραφή σύμφωνα με την οποία το οικοδόμημα κτίστηκε με χορηγία του ιερέα Πέτρου Περάτη και της συζύγου του Πεπάνης, οι οποίοι εικονίζονται σε τοιχογραφία στην εξωτερική πλευρά του νότιου τοίχου να προσφέρουν το ομοίωμα της εκκλησίας στο Χριστό μέσω της Θεοτόκου. Η επιγραφή με τη χρονολογία ανέγερσης του ναού καταστράφηκε, όμως, είναι γενικά αποδεκτό ότι κατά το έτος 1494 ολοκληρώθηκε η αργογράφηση του. Έτσι, έχουμε ένα έμμεσο στοιχείο για την κτίση του ίδιου του ναού.

Αρχιτεκτονική

Η εκκλησία είναι ξυλόστεγη καλυμμένη με επίπεδα, αγκιστρωτά κεραμίδια και περιβάλλεται στις τέσσερις πλευρές με κλειστή στοά, μοναδικό χαρακτηριστικό στην Κύπρο. Είναι μονόκλιτη και περίπτερη. Ο κυρίως ναός είναι δηλαδή μονόχωρος και περιβάλλεται από κλειστή στοά και από τις τέσσερις πλευρές του. Πρόκειται για τον μόνο ξυλόστεγο ναό της Κύπρου με περιμετρική στοά. Οι στοές αυτές είναι στους περισσότερους ναούς νεότερες κατασκευές και προστεθήκαν για να εξυπηρετήσουν λειτουργικές κυρίως ανάγκες. Η στοά, που είναι ευρύτερη στη δυτική πλευρά, στεγάζεται κάτω από την ίδια στέγη με τον ναό. Η στέγη είναι δίρριχτη και ιδιαίτερα επικλινής και είναι διπλή, υπάρχει δηλαδή εσωτερική και εξωτερική στέγη.

Τοιχογραφίες

Ζωγράφος του ναού είναι ο Φίλιππος Γουλ, ο οποίος αντλεί τόσο από τη Βυζαντινή και τη Δυτική ζωγραφική, όσο και από την ντόπια παράδοση, χωρίς όμως να δημιουργήσει προσωπική τεχνοτροπία. Ολόκληρη η εξωτερική πλευρά του δυτικού τοίχου και το εσωτερικό του ναού είναι διακοσμημένα με ευχάριστες και αξιοθαύμαστες τοιχογραφίες.

Το εικονογραφικό πρόγραμμα περιλαμβάνει συνθέσεις από τον θεομητορικό, χριστολογικό κύκλο (δωδεκάορτο και άλλα), τον δογματικό κύκλο, σκηνές και πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη, ολόσωμες σε διάταξη μορφές πατέρων και αγίων.

Αρχικά, στην κορυφή του αετώματος του ανατολικού τοίχου εικονίζεται ο Χριστός, «Ο Βασιλεύς της Δόξης», και κάτω από αυτόν ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Στα βόρεια της αψίδας είναι ζωγραφισμένοι από πάνω προς τα κάτω, ο Δαβίδ, ο Δανιήλ και ο πρωτομάστορας Στέφανος. Στα νότια της αψίδας είναι ζωγραφισμένοι με τη σειρά ο Σολομών, ο Ησαΐας και ο Άγιος Λαυρέντιος ο οποίος ήταν διάκονος. Στην ορθογώνια αχιβάδα είναι ζωγραφισμένος ένας Σταυρός. Στο τεταρτοσφαίριο της αψίδας είναι ζωγραφισμένη η Θεοτόκος, όρθια δεομένη, ντυμένη σαν βυζαντινή Αυτοκράτειρα, με πορφυρό ιμάτιο και με τον Χριστό στο στήθος να ευλογεί ανάμεσα στους αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ.

Πιο κάτω, εικονίζεται ο Χριστός να κάθεται σε ένα θρόνο, μπροστά στην Αγία Τράπεζα και να προσφέρει με το δεξί του χέρι τον άρτο στους έξι από τους μαθητές του. Με το αριστερό του χέρι κρατά το ποτήριο το οποίο προσφέρει στους άλλους έξι μαθητές. Τέλος, ανάμεσα στα παράθυρα της αψίδας παρουσιάζονται δύο άγγελοι κρατώντας ριπίδια και κάτω από τα παράθυρα, η Αγία Τράπεζα με τον Χριστό και δύο κηροπήγια. Αριστερά εικονίζονται να λειτουργούν οι ιεράρχες Τριφύλλιος, Βαρνάβας, Επιφάνιος, Χρυσόστομος και στα δεξιά ο Βασίλειος, Γρηγόριος, Σπυρίδων και Ηρακλείδιος.

Ο νότιος και ο βόρειος τοίχος χωρίζονται σε δύο οριζόντιες ζώνες, ενώ ο ανατολικός τοίχος με την αψίδα και ο δυτικός διαιρούνται διαφορετικά καθ' ύψος. Στην εξωτερική πλευρά του νότιου τοίχου πάνω από την είσοδο και στα δυτικά εικονίζεται το θέμα «Άνωθεν οι Προφήται» και η αναθηματική τοιχογραφία με τον δωρητή ιερέα Πέτρο Περάτι και την πρεσβυτέρα του Πετάνη να προσφέρουν την εκκλησία στον Χριστό μέσω της Θεοτόκου. Όλες οι Ευαγγελικές σκηνές θυμίζουν μικρογραφίες χειρογράφων, αλλά υπάρχουν κακές αναλογίες και τα εικονιζόμενα πρόσωπα συχνά έχουν αφύσικες στάσεις. Στην τοιχογραφία της Ευρέσεως του Τιμίου Σταυρού από την Αγία Ελένη, που βρίσκεται στο τυφλό τόξο του βόρειου τοίχου, είναι έντονη η δυτική Μεσαιωνική επίδραση, όπως ψηλά βενετσιάνικα κτήρια στο φόντο ορισμένων σκηνών που προδίδουν κάπως λαϊκότερη απόδοση της βυζαντινής παράδοσης όπως στον «Χριστό Βασιλέα της Δόξης» και στις τοιχογραφίες που βρίσκονται πίσω από το εικονοστάσιο στα ανατολικά τμήματα του βόρειου και νότιου τοίχου. Οι μορφές των Αγίων στην κάτω ζώνη του βόρειου και νότιου τοίχου αποδίδονται ορθά ενώ διακρίνεται σ' αυτό έντονα η βυζαντινή παράδοση. Φαίνεται πως ο ζωγράφος είναι ενήμερος για τα επιτεύγματα της Παλαιολόγεια ζωγραφικής (τελευταία φάση της Βυζαντινής ζωγραφικής). Το πλάσιμο των μορφών, η πτυχολογία και γενικά η εικονογραφία των όρθιων Αγίων, προδίδει καλή γνώση της τελευταίας φάσης της Βυζαντινής ζωγραφικής, την Παλαιολόγεια ζωγραφική. Οι εικονογραφίες του Αγίου Μάμα, καβαλάρη σε λιοντάρι, και του έφιππου Αγίου Γεώργιου στο κάτω μέρος του δυτικού τοίχου είναι βασισμένες στην ντόπια παράδοση.

Αντωνίου Μαρία Γ2
Βρόντης Παρασκευάς Γ2
Πολυβίου Ελένη Γ2
Στυλιανού Ελένη Γ2

Επίλογος

Μαθητές και μαθήτριες του σχολείου μας, στα πλαίσια του Προγράμματος Μαθητικών Θρησκευτικών Περιηγήσεων, αναλάβαμε μια περιδιάβαση στην περιοχή της Ιεράς Μητρόπολης Μόρφου, με στόχο να γνωρίσουμε τον ανεκτίμητο θρησκευτικό πλούτο που χαρακτηρίζει απ' άκρη σ' άκρη ολόκληρη την περιοχή.

Διανύοντας τρεις διαδρομές στη φιλόξενη περιοχή του Τροόδου και συγκεκριμένα στη Σολέα, τη Μυριανθούσα/Μαραθάσα και την Πιτσιλιά είχαμε την ευκαιρία να εξερευνήσουμε οκτώ Βυζαντινές μονές, των οποίων η σπουδαιότητα, η πρωτοτυπία και η μοναδικότητα των τοιχογραφιών τους συνέβαλαν στο να περιληφθούν στη λίστα των παγκόσμιων μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς που προστατεύονται από την UNESCO.

Με την ευκαιρία που είχαμε αυτής της συλλογικά δημιουργικής δραστηριότητας, πιστεύουμε ότι συμβάλλουμε και εμείς με τον τρόπο μας στην προβολή της πλούσιας θρησκευτικής πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας, στην αναβάθμιση της περιοχής μας και την ανάδειξή της ως ελκυστικού προορισμού θρησκευτικού τουρισμού.

Η μύησή μας σε μια τέτοιου είδους εμπειρία, αισθανόμαστε ότι μας καθιστά συνειδητούς προσκυνητές και περιηγητές μιας παγκόσμιας κληρονομιάς, όπου εντοπίζει κανείς ανεξίτηλα σημάδια της τοπικής επίδρασης.

Η πολυμεσική εφαρμογή και η έκδοση εγχειριδίου με το πλούσιο υλικό θα αποτελούν οδοδείκτη σε κάθε μαθητή, αλλά και σ' οποιονδήποτε θα ήθελε να γνωρίσει και να έρθει σε επαφή με τις μεγάλες πνευματικές αξίες που κατακλύζουν την περιοχή μας.

Καταλήγοντας, υπογραμμίζουμε τη σημασία της ευκαιρίας που μας δόθηκε από τους Οργανωτές του Προγράμματος, Εκκλησία και Πολιτεία, Ιερά Αρχιεπισκοπή και Υπουργείο Παιδείας.

Βιβλιογραφία

- Μαρία Κωνσταντίνου - Κιτρομηλίδου και Διομήδης Μυριανθεύς, *Οδηγοί βυζαντινών μνημείων της Κύπρου, Οι ναοί της Παναγίας και της Θεοτόκου (ή του Αρχάγγελου) στη Γαλάτα*, Λευκωσία 2012.
- Χρήστος Αργυρού και Διομήδης Μυριανθεύς, *Οδηγοί βυζαντινών μνημείων της Κύπρου, Ο ναός του Τιμίου Σταυρού του Αγιασμάτι*, Λευκωσία 2009.
- Δρ. Χριστόδουλος Χατζηχριστοδουλού και Διομήδης Μυριανθεύς, *Οδηγοί βυζαντινών μνημείων της Κύπρου, Ο ναός της Παναγίας της Φορβιώτισσας στην Ασίνου*, Λευκωσία 2009.
- Στυλιανός Περδίκης, *Οδηγοί βυζαντινών μνημείων της Κύπρου, Ο ναός του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πεδουλά*, Λευκωσία 2014.
- Στυλιανός Περδίκης, *Οδηγοί βυζαντινών μνημείων της Κύπρου, Ο ναός της Παναγίας στον Μουτουλλά*, Λευκωσία 2009.

Λύκειο Σολέας

